

ارزیابی تاب‌آوری شهر رشت در مقابل مشکلات با تمرکز بر شاخص‌های

خدمات، بهداشت عمومی، اشتغال

محمد جواد مرادقلی

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات acsepehr@gmail.com

چکیده:

تاب‌آوری شهری به‌منظور ایجاد قابلیت پیش‌بینی برای مقابله با رویدادهای غیرقابل پیش‌بینی و ارائه هر چه بهتر خدمات در شهرها و رسیدن به شهری مقاوم و پایدار در دنیا مطرح است، این پژوهش نیز با هدف بررسی وضعیت تاب‌آوری شهر رشت در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی صورت گرفته است. روش کلی پژوهش حاضر از نوع ترکیبی اکتشافی است. داده‌های بخش کیفی از طریق مصاحبه عمیق بدون ساختار به‌دست آمده است و روش تحلیل داده‌ها، تحلیل مضمون می‌باشد. داده‌های بخش کمی نیز با روش پیمایش مقطعی جمع‌آوری شده است و شیوه‌ی نمونه‌گیری از نوع نمونه‌گیری خوشه‌ای می‌باشد. یافته‌های بخش کیفی و کمی پژوهش بیانگر این است که شهر رشت در زمینه‌ی تاب‌آوری شهری در ابعاد خدمات، بهداشت عمومی، اشتغال (نقاط قوت و ضعف خاص خود را دارد. نتایج نشان می‌دهد که دین‌داری و تعلق به مکان بالا، سرمایه اجتماعی درون گروهی بالا که در بین رشتی‌ها وجود دارد از نقاط قوت در بعد تاب‌آوری اجتماعی است، سرمایه اجتماعی برون گروهی پایین و عدم احساس امنیت نیز از نقاط ضعف این بعد به شمار می‌رود. در بعد تاب‌آوری اقتصادی، روحیه کارآفرینی و اخلاق اقتصادی بالا در بین رشتی‌ها به‌عنوان نقاط مثبت و قوی قلمداد شده‌اند یافته‌ها بیان‌کننده این است که عدم کیفیت ابنیه و مسکن، عدم مکان‌یابی صحیح و رشد افقی و بی‌رویه شهر رشت، وضعیت تاب‌آوری کالبدی را در سطح نسبتاً ضعیفی نگه‌داشته است. تنوع زیستی بالا به‌عنوان نقطه مثبت و عدم ارزیابی توان اکولوژیکی نقطه منفی در بعد تاب‌آوری زیست‌محیطی به شمار می‌رود.

کلمات کلیدی: تاب‌آوری، مشکلات، اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی، شهرها

مقدمه:

امروزه تاب‌آوری نسبت به سوانح طبیعی به حوزه‌ای مهم و گسترده تبدیل شده است به‌طوری‌که در حال حاضر از حرکت همزمان و متقابل توسعه پایدار و مدیریت سوانح به سمت افزایش تاب‌آوری بحث می‌شود بر این اساس تحلیل و افزایش تاب‌آوری سیستم‌های انسانی و محیطی در برابر سوانح طبیعی در مسیر نیل به آرمان توسعه پایدار از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است (رضایی و کاویان پور، ۱۳۹۵:۱) کشور ایران به‌عنوان کشوری بحران خیر، هر ساله شاهد وقوع رخدادهای طبیعی گوناگونی بوده است زلزله، بزم زلزله کرمانشاه وقوع سیل در استان لرستان و آسیب‌های ناشی از این حوادث همگی نشان از بحران خیز بودن کشور ایران و عدم آمادگی لازم جهت مواجهه با این حوادث می‌باشد. در واقع وقایع گفته‌شده نشان داده است که بحث تاب‌آوری شهری هنوز نتوانسته است به‌صورت اصولی در دستور کار برنامه ریزان و برنامه‌های اجرایی قرار بگیرد. در واقع از مهم‌ترین مباحثی که در برنامه‌ریزی‌های شهری مطرح می‌شود، بحث تاب‌آوری شهری می‌باشد یعنی ایجاد شهرهای مقاوم با تاب‌آوری بالا در برابر بحران‌های اجتماعی و طبیعی امروزه دیدگاه و نظریه‌های مدیریت سوانح و توسعه‌ی پایدار به دنبال ایجاد جوامع تاب‌آور در برابر مخاطرات طبیعی هستند از این‌رو به نظر بسیاری از محققان تاب‌آوری یکی از مهم‌ترین موضوعات برای رسیدن به پایداری است، امروزه، تاب‌آوری راهی برای تقویت جوامع با استفاده از ظرفیت‌های آن مطرح می‌شود و تعریف‌ها، رویکردها، شاخص‌ها و مدل‌های سنجشی متفاوتی در مورد آن

شکل گرفته است (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۹). در حال حاضر ۵۴ درصد جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند و انتظار می‌رود که این میزان در سال ۲۰۵۰ به ۶۶ درصد برسد. اگر تعداد زیادی از مردم در صورت بروز بلایای طبیعی یا انسانی در معرض خطرات مختلف قرار گیرند؛ ممکن است با انواع آسیب‌ها مواجه شوند. این امر مستلزم اتخاذ تدابیر لازم برای حفظ جان و دارایی‌های آن‌ها از طریق برنامه‌ریزی و طراحی خاص مربوط به زیرساخت‌ها و ساختمان‌ها برای افزایش توانایی آن‌ها برای ایستادگی در برابر تهدیدها و افزایش توانایی آن‌ها برای محافظت از شهر و ساکنین آن از آسیب و صدمه، یا به حداقل رساندن آن‌هاست (خالد عبدالوهاب، ۲۰۱۷: ۴۴). همه‌ی مخاطرات حتماً به وقوع بلایا نمی‌انجامند.

اقدامات پیشگیرانه می‌تواند باعث جلوگیری از اختلال از کارافتادن و یا از بین رفتن شبکه‌ها و زیرساخت‌ها بشود. این رخدادها می‌توانند عواقب وخیم، اجتماعی بهداشتی، درمانی و اقتصادی را در پی داشته باشند (خالد عبدالوهاب، ۲۰۱۷: ۴۲) با توجه به اینکه عمدتاً شهرها در نقاطی استقرار یافته‌اند که در معرض انواع مخاطرات طبیعی و یا سوانحی که ساخته دست بشری می‌باشند قرار دارند از این جهت تاب‌آوری و کاهش خطرپذیری بلایا باید بخشی از طراحی شهری و استراتژی‌های دستیابی به توسعه پایدار باشد. (دلاکه و همکاران ۱۳۹۶: ۲۲۸). در واقع هدف از رویکرد تاب‌آوری کاهش آسیب‌پذیری جوامع و تقویت توانایی‌های مردم برای مقابله با خطرات ناشی از وقوع سوانح طبیعی است (آینودین و روتاری ۲۰۱۲: ۲۶ نقل شده در بسطامی نیا، ۱۳۹۶: ۲) این دیدگاه در قالب‌های، اجتماعی اقتصادی، سیاسی کالبدی و محیطی، دیدگاه‌های قبل را که سوانح طبیعی را به‌عنوان حوادث غیرقابل اجتناب می‌دانست رد می‌کند و به مدیریت فجایع برای کم کردن اثرات منفی آن‌ها اعتقاد دارد (بسطامی نیا، ۱۳۹۶: ۲). در نتیجه امروزه مبحث تاب‌آوری شهری به‌منظور ایجاد قابلیت پیش‌بینی برای مقابله با رویدادهای غیرقابل پیش‌بینی و ارائه هر چه بهتر خدمات در شهرها و رسیدن به شهری مقاوم و پایدارتر در دنیا مطرح است. در واقع وقوع رخدادهای طبیعی و انسانی می‌تواند حیات یک جامعه را در تمامی ابعاد تحت تأثیر قرار دهد از این‌رو ما در این پژوهش به بررسی تاب‌آوری شهر رشت در چهار بعد اجتماعی اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی می‌پردازیم و امید می‌رود که در نهایت با استفاده از نتایج این پژوهش اطلاعاتی را در مورد وضعیت تاب‌آوری ارائه کرد و با تمرکز بر وضعیت فعلی تاب‌آوری شهر رشت به برنامه ریزان و مدیران برای اتخاذ تصمیماتی جهت حفظ و ارتقاء کیفیت خدمات و بهبود وضعیت شهر رشت کمک کرد.

طرح کلی پژوهش:

در این تحقیق از تقسیم‌بندی کرسول و کلارک استفاده شده است. چهار نوع اصلی روش‌های ترکیبی از نظر کلارک و کرسول عبارت است از: ۱- طرح همسو سازی ۲- طرح تودرتو (لانه‌ای) ۳- طرح تبیینی و ۴- طرح اکتشافی طرح اکتشافی یک طرح ترکیبی است که برای شناخت پدیده، با داده‌های کیفی شروع می‌شود. پژوهشگرانی که از این طرح استفاده می‌کنند، از مرحله کیفی به‌عنوان زیر بنا برای ایجاد یک ابزار و شناخت متغیرها استفاده مرحله کیفی اولیه با مؤلفه کمی بعدی پژوهش می‌شود در واقع ابتدا به‌صورت کیفی موضوع مورد مطالعه روشن می‌شود سپس از داده‌های کیفی مضامینی استخراج می‌شود و در نهایت این ابزار در مرحله دوم کمی استفاده می‌شود طرح اکتشافی نیز خود به دو دسته ۱- مدل تدوین ابزار و ۲- مدل تدوین طبقه‌بندی تقسیم می‌شود از آن جا که در این تحقیق با توجه به یافته‌های کیفی به تدوین و اجرای پرسشنامه ابزار (کمی) پرداخته‌ایم و از یافته‌های کیفی به‌عنوان راهنما جهت تدوین پرسشنامه و ابزار کمی پژوهش استفاده کرده‌ایم لذا طرح اکتشافی (تدوین ابزار) تناسب بیشتری با فرایند تحقیق دارد.

یافته‌های تحقیق:

یافته‌های بخش کیفی:

۱- وضعیت شهر رشت از لحاظ تاب‌آوری اجتماعی چگونه است؟

سرمایه اجتماعی:

در واقع برای صاحب نظران و مدیران اجرایی، سرمایه اجتماعی به عنوان معیاری مهم در شناخت تاب آوری اجتماعی شهر رشت مطرح شده است. سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مفاهیم اصلی حوزه جامعه‌شناسی در چند دهه اخیر در تحلیل‌های اجتماعی پیرامون مسائل اجتماعی مطرح شده است و با شاخص‌هایی همچون اعتماد، حمایت اجتماعی، روابط متقابل، شبکه‌های اجتماعی شناخته شده است. پوتنام (۱۹۹۵) مفهوم سرمایه اجتماعی را به عنوان ویژگی‌های سازمان اجتماعی مانند شبکه‌ها هنجارها و اعتماد اجتماعی تعریف می‌کند هماهنگی و همکاری را تسهیل می‌کند همچنین از دیدگاه کلمن مفهوم سرمایه اجتماعی نشان‌دهنده‌ی آن است که چگونه ساختار یک گروه می‌تواند به عنوان منبعی برای افراد آن گروه عمل نماید به دیگر سخن سرمایه اجتماعی عبارت است از ارزش آنچه در ساختار اجتماعی که به عنوان منبعی در اختیار اعضا قرار می‌گیرد تا بتوانند به اهداف خود دست یابند.

سرمایه اجتماعی یکی از شاخص‌های اصلی در شناخت تاب آوری اجتماعی جوامع می‌باشد و جایگاه خاصی در مبحث تاب آوری اجتماعی دارد به عبارتی حسن نیت، دوستی، حس همدردی و مراودات اجتماعی که منتج از وجود سرمایه اجتماعی در جوامع می‌باشد و وجود چنین فضایی روابط بین افراد را تسهیل می‌کند و اعتماد بین آن‌ها را بهبود می‌بخشد در واقع سرمایه اجتماعی به عنوان یک دارایی مهم به افزایش توانایی افراد و گروه‌ها در رویارویی و مقابله با بحران‌های ناشی از رخدادها منجر می‌شود در مواقعی که جامعه با یک آسیب یا بحران جدی مثل حوادث غیرمترقبه زلزله یا سیل روبرو شود افراد می‌توانند ظرفیت‌هایی از خود نشان دهند که شاید دولت نتواند آن ظرفیت‌ها را به منصفه ظهور برساند و با در نظر گرفتن محدودیت سازمان‌های دولتی و همچنین بوروکراتیک بودن آن‌ها این امکان وجود دارد که در شرایط حساس و بحرانی به موقع در محل وقوع حادثه حاضر نشوند و مردم اولین کسانی هستند که به یاری آسیب شتابند

تعلق به مکان:

برای مدیران اجرایی و صاحب نظران تعلق به مکان به عنوان یکی از شاخصه‌های مهم در و بررسی وضعیت تاب آوری اجتماعی مردم شهر رشت مطرح بوده است در جریان گذر زمان مفاهیم جدیدی که مرتبط با جامعه‌شناسی بودند در حوزه برنامه‌ریزی شهری شکل گرفتند که از آن جمله می‌توان به حس تعلق مکان اشاره کرد امروزه اهمیت روزافزون "تعلق به مکان در فرایندهای اجتماعی کاملاً مشهود است لینچ، ادراک و شواهد ذهنی مردم از شهر را و اعتقاد دارد که حس مکان عاملی است که میان انسان و مکان ارتباط برقرار کند و وحدت به وجود می‌آورد همچنین رلف " در تعریف، خود، حس تعلق به مکان را برقراری ارتباط با مکان به واسطه درک نمادها و آن معانی که در جریان فعالیت‌های روزمره اتفاق می‌افتد و متأثر از ارزش‌های فردی و جمعی است و با گذر زمان عمیق‌تر شده و گسترش یافته‌اند تعریف کرده است.

دین‌داری:

به اعتقاد بسیاری از اساتید و مدیران اجرایی که جز مصاحبه‌شوندگان تحقیق ما بودند. مقوله دین‌داری به عنوان یکی از شاخص‌های مهم در پیش‌بینی و شناخت تاب آوری اجتماعی جوامع می‌باشد. اگر بخواهیم از نگاه جامعه‌شناسان تعریفی از دین‌داری ارائه بدهیم باید اذعان داشت که جامعه‌شناسان پرآوازه‌های مانند امیل دور کیم کاملاً بر کارکردهای متنوع و متعدد دین به‌ویژه نقش‌های اجتماعی آن تصریح و اعتراف دارند تعریف رسمی دور کیم از دین چنین است: دین عبارت است از نظامی همبسته از باورها و اعمال مربوط به امور لاهوتی و ماورائی، این باورها و اعمال همه کسانی که را که پیرو آن‌ها هستند در یک اجتماع اخلاقی واحد به نام کلیسا کنند خصلت یا خاصیت اصلی دین از نظر او ایجاد وفاق یا همبستگی اجتماعی از راه باورهای دینی مشترک و نیز اعمال دینی مشترک است.

در واقع دین‌داری و باورهای مذهبی یکی از متغیرهایی است که ارزیابی آن در تبیین تاب‌آوری اجتماعی منطقی به نظر می‌رسد و یکی از عواملی است که در کاهش تنش‌ها، فشارها، مشکلات و ارزیابی فرد از موقعیت‌ها و بهره‌مندی بیشتر از منابع حمایتی نقش مؤثری دارد. استفاده از معنویت بر میزان تاب‌آوری اجتماعی و مقاوم بودن افراد می‌افزاید. افرادی که دارای گرایش‌های معنوی هستند در مقابل فجایع بحران مسائل و مشکلات زندگی سرسختی بیشتری از خود نشان می‌دهند و این ظرفیت را دارند که بر مشکلات پیش آمده غلبه کنند. انجام مناسک دینی به صورت دسته‌جمعی و گروهی حس تعهد و مسئولیت‌پذیری را به افراد القاء می‌کند. اگر بخواهیم با دید اجتماعی به مقوله‌ی دین‌داری نگاهی داشته باشیم باید گفت افرادی که در مراسم‌ها، مناسک دینی به صورت دسته‌جمعی و گروهی مشارکت می‌کنند نوعی حس تعهد و مسئولیت‌پذیری در آن‌ها شکل می‌گیرد همبستگی اجتماعی بین آن‌ها شکل می‌گیرد که همین وفاق و همبستگی اجتماعی در ناملایمات و پستی و بلندی‌های زندگی بسیار کمک‌کننده است.

احساس امنیت اجتماعی:

پرداختن به مقوله احساس امنیت یکی از مؤلفه‌های مهم و تأثیرگذار در تاب‌آوری اجتماعی می‌باشد و یکی از بارزترین وجوه اجتماعی جهت ارتقای تاب‌آوری افراد در برابر پیشامدهای ناگهانی و مخرب می‌باشد هر گونه اقدامی در مواقع بحرانی که در راستای کاهش آسیب‌پذیری افراد بخواهد صورت بگیرد نیازمند وجود حدی از امنیت اجتماعی در آن جامعه می‌باشد در واقع احساس امنیت به‌عنوان یکی از نیازهای افراد بشری در تمام عصرها مطرح بوده زمانی که یک بلای انسانی یا طبیعی باعث ایجاد اختلال در روند عادی زندگی اجتماعی می‌شود.

تجربه‌ی حوادث مکرر نشان داده است که بعد از وقوع سوانح امنیت اجتماعی منطقه آسیب‌دیده می‌تواند در بهبود وضعیت کارساز باشد به‌عبارتی دیگر برقراری نظم و امنیت در سطح منطقه آسیب‌دیده برای جلوگیری از بروز هرگونه تعرض و سوءاستفاده توسط معاندان امری ضروری است در واقع احساس امنیت به افراد آسیب‌دیده آرامش می‌دهد. حضور افراد سوگجو در محل حادثه بدون توجه به مسائل انسانی باعث ایجاد آشفتگی و ناامنی در بین افراد می‌شود و جو ناامنی را ایجاد می‌کنند در واقع بحران امنیت یکی از بحران‌هایی است که در صورت عدم تأمین نظم توسط نهادهای مربوطه ممکن است حادث بشود و آرامش خاطر را از افراد سلب کند. وجود ناامنی در مناطق آسیب‌دیده دستیابی به اهداف در جهت مدیریت بحران را با مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو خواهد کرد به عبارتی مدیریت بحران بدون وجود امنیت اجتماعی در یک جامعه به‌سختی صورت می‌گیرد. یکی از مهم‌ترین نیازمندی‌های مدیریت بحران داشتن امنیت اجتماعی است. حفظ جان و اموال مردم برای جلوگیری از سرقت در زمان وقوع حادثه موضوعی بسیار اساسی می‌باشد قابل‌ذکر است که غفلت از امنیت اجتماعی می‌تواند فرآیند کمک‌رسانی را مخدوش کند در واقع مخاطرات طبیعی و حوادث پتانسیل ساخت این امر را دارند که در صورت عدم برقراری امنیت اجتماعی بحران‌هایی به‌مراتب بدتر را به بارآورند در صورت وجود امنیت اجتماعی توانایی مردم برای مقابله با شرایط سخت ناشی از وقوع سوانح افزایش پیدا می‌کند و این ظرفیت را به افراد می‌دهد تا در برابر حوادث ایستادگی و بازیابی داشته باشند.

۲- وضعیت شهر رشت از لحاظ تاب‌آوری اقتصادی چگونه است؟

کارآفرینی:

تاکنون تعریف دقیق و مشترکی از کارآفرینی ارائه نشده است و تعبیر و تفسیرهای متعددی در مورد آن وجود دارد. توضیح قوی و با بصیرت شومپیتر درباره ماهیت و فرآیند اقتصاد کلان چنین آمده است: نوآوری به‌عنوان موتور و کارآفرین‌ها به‌عنوان فرمانده آن بوده و تخریب خلاق برای آن زیبایی و قدرت ایجاد می‌کنند. به‌عبارت‌دیگر کارآفرینی هنوز راه زیادی می‌بایست طی کند تا بتواند آن جایگاهی را که مدیریت استراتژیک در

آموزش رسمی تلفیق کرد و توجه عمومی از آن بهره‌مند شد را کسب کند. در کار اصلی شومپیتر کارآفرینی به‌عنوان رشد اقتصادی و اقتصاد سرمایه‌ای مورد توجه قرار گرفته و توسط منابع و عوامل دیگری مثل استقلال و احساس موفقیت فردی ترغیب شده است کارآفرین‌ها نوآوری‌هایی انجام می‌دهند که تعادل گذشته را بر هم می‌زند.

با توجه به اطلاعات استخراج شده از مصاحبه‌ها کارآفرینی به‌عنوان یکی از شاخص‌های مرتبط و تأثیرگذار در حوزه‌ی اقتصاد برای مدیران اجرایی و اساتید جهت برنامه‌ریزی و رسیدن به تاب‌آوری اقتصادی مطرح بوده است مقوله کارآفرینی و ارتباط آن با بعد تاب‌آوری اقتصادی از اهمیت وافری برخوردار است. امروزه با توجه به مشکلات و نابسامانی‌های متعدد در عرصه‌ی اقتصادی، توجه و تأکید بر مبحث کارآفرینی به‌عنوان زمینه‌ای برای خلق فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد نقش مؤثری در مقابله با شوک‌های اقتصادی می‌تواند ایفا کند و بهبود اوضاع اقتصادی و رسیدن به توسعه‌ی پایدار و تاب‌آوری در این حوزه را می‌تواند به همراه داشته باشد. با توجه به وابستگی کشورهای درحال توسعه به کشورهای توسعه‌یافته تحولات و دگرگونی‌های اقتصادی در عصر حاضر اقتصاد کشورهای دور و نزدیک را متأثر می‌سازد و نمی‌توان چنین واقعیتی را انکار کرد. از این رو لازمه تضمین و تداوم حیات اقتصادی یک جامعه یافتن روش‌ها و راه‌حل‌های جدید برای مقابله و مواجهه با شوک‌های اقتصادی می‌باشد در واقع کارآفرینی به‌عنوان بستر مناسبی برای پایداری و تاب‌آوری اقتصادی عمل می‌کند کارآفرینان با اثرگذاری مثبت در زمینه‌ی توسعه اقتصادی می‌توانند تهدیدات را به فرصت تبدیل کنند اقتصاد یک جامعه زمانی تاب آور هست که در درون خود مکانیسم‌هایی برای مقابله و یا حتی خنثی کردن شوک‌های وارد شده داشته باشد. در صورتی که روحیه‌ی کارآفرینی و نوآوری در بین مردم وجود داشته باشد، می‌توان فضای کار و نابسامانی‌های اقتصادی را تلطیف داد.

اخلاق اقتصادی:

همان‌طور که از یافته‌های مصاحبه‌ها برمی‌آید مضمون اخلاق اقتصادی از شاخصه‌های مهم تاب‌آوری اقتصادی هست که با آن همخوانی دارد، در واقع مفهوم اخلاق اقتصادی موضوع بسیار مهم و کلیدی برای مقاومت در برابر شرایط نابسامان اقتصادی و حوزه‌های فشار اقتصادی و متعاقباً تلاش برای کنترل شرایط و تبدیل آن به فرصت می‌باشد ارتباط تنگاتنگی با انعطاف‌پذیر بودن اقتصاد دارد به عبارتی رفتار اقتصادی مناسب یکی از عواملی است که موجب می‌شود.

تا افراد بتوانند با دشواری‌های اقتصادی حاکم بر زندگی کنار بیایند و بر آن غلبه کنند. ویژگی‌هایی همچون قناعت حسابگری مدیریت و صرفه‌جویی در ذیل اخلاق اقتصادی صحیح قرار می‌گیرند و موجب ایجاد توانمندی‌هایی درون اقتصاد می‌شوند و یک نوع پتانسیل و ظرفیت در جهت استفاده‌ی بهینه از منابع را ایجاد می‌کنند زمانی که افراد یک جامعه رفتار اقتصادی که از خود نشان می‌دهند از روی حساب و کتاب تدبیر و آینده‌نگری باشد به یقین می‌توانند در هر زمان میزانی از پس‌انداز را داشته باشند که در شرایطی که اقتصاد به سمت وسوی ناآرامی و تنش کشیده می‌شود بسیار کمک‌کننده هست و سازش را امکان‌پذیر می‌سازد این نکته شایان ذکر است که هر اقتصادی که در معرض بحران‌های گوناگون قرار بگیرد آسیب می‌بیند اما شدت این آسیب به برخورداری مردم آن جامعه از توانمندی‌هایی که تاب‌آوری‌شان را افزایش می‌دهد ارتباط دارد اهمیت اخلاق اقتصادی مردم در تاب‌آوری اقتصادی را نمی‌توان نادیده انگاشت مردم به‌عنوان بازیگران اقتصاد در مقاومت موفقیت و قدرتمندی اقتصاد نقش عظیمی را بازی می‌کنند.

۳- شهر رشت از لحاظ تاب‌آوری زیست‌محیطی دارای چگونه وضعیتی است؟

ارزیابی توان اکولوژیکی:

ارزیابی توان اکولوژیک سنجش موجودی و توان بالقوه سرزمین با ملاکها و معیارهای مشخص و از پیش طرح ریزی شده است. این مطالعات به‌عنوان پایه‌ای برای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی استفاده از زمین در تمام نقاط جهان به کار گرفته می‌شود این امر به دلیل ضرورت انتخاب و بهره‌برداری بهینه از پتانسیل اکولوژیک در قالب مطالعات برنامه‌ریزی و مدیریت زیست‌محیطی به‌منظور حصول به اصل توسعه پایدار است.

بر اساس نظر اساتید و مدیران اجرایی فعال در حوزه‌ی محیط‌زیست، توجه به توان اکولوژیک سرزمین از اهمیت وافری برخوردار است و ارتباط تنگاتنگی با تاب‌آوری زیست‌محیطی یک منطقه می‌تواند داشته باشد و می‌توان آن را به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های تاب‌آوری درزمینه‌ی محیط‌زیست قلمداد کرد. همان‌طور که می‌دانیم محیط‌زیست به‌عنوان یک سرمایه ملی نیازمند حفاظت برنامه‌ریزی و مدیریت مناسب در تمام ابعاد می‌باشد در دوره‌ای که جمعیت انسانی با چنین رشد شتابانی روبه‌رو نبود دخل و تصرف انسان در طبیعت نسبت به امروز تا این حد حساس و مهم نبود و اگر اقدام نادرستی صورت می‌گرفت خیلی چشمگیر نبود اما اکنون وضعیت طوری است که نباید هیچ اشتباهی را نادیده انگاشت و هر گونه اقدامی در صورتی که بدون برنامه‌ریزی و مدیریت اصولی، باشد پیامدهای جبران‌ناپذیری به دنبال خواهد داشت. و همواره باید این نکته مدنظر باشد که برای بهره‌برداری از محیط‌زیست و استفاده بهینه از آن باید قبل از هر گونه اقدامی، ظرفیت محیط ارزیابی و بررسی شود و بهره‌برداری که صورت می‌گیرد بیش از توان محیط نباشد چرا که در صورت استفاده‌ی بیش‌ازحد از پتانسیل محیط در آینده‌ای نه‌چندان دور منابع به سمت نابودی و اضمحلال می‌روند و آیندگان را با موقعیت‌ها و شرایط بحرانی مواجه خواهند ساخت در واقع باید یک تعادلی بین رفع نیازهای اجتماعی اقتصادی و بهره‌برداری از توان محیطی برقرار باشد. اهمیت این موضوع تا آنجاست که اگر نیاز به ایجاد یک کاربری احساس شود ولی ظرفیت آن مکان توان اکولوژیکی لازم را نداشته باشد ایجاد چنین کاربری نه‌تنها به توسعه و پیشرفت کمک نمی‌کند بلکه آثار مخربی را برای محیط‌زیست به ارمغان خواهد آورد قابل‌ذکر است بسیاری از مسائلی که هم‌اکنون در حوزه‌ی محیط‌زیست با آن مواجه هستیم در طول یک دوره‌ی طولانی ایجاد شده است و حل چنین مشکلاتی قاعدتاً زمان زیادی را می‌طلبد. پس ارزیابی توان اکولوژیکی باید به‌صورت یک ضرورت در برنامه‌ریزی و استفاده از منابع به کار گرفته شود و برای پیشگیری و حتی درمان بحران محیط‌زیست بسیار کارآمد خواهد بود و نیاز ضروری است که قبل از اجرای هر طرح و ایجاد هر نوع صنایع و کارخانه‌ای ظرفیت و توانمندی‌های آن محیط کاملاً مطالعه و بررسی گردد شهر رشت به‌عنوان شهری که با محدودیت منابع طبیعی روبه‌رو هست نیازمند مدیریتی کارا و آینده‌نگر در جهت نیل به تاب‌آوری زیست‌محیطی می‌باشد. با تکیه بر نظرات اساتید و صاحب‌نظران حوزه‌ی محیط‌زیست در استقرار صنایع و کارخانه‌ها در این شهر توان اکولوژیکی سرزمین نادیده گرفته شده است که همین خود تاب‌آوری زیست‌محیطی رشت را به سطح پایینی تنزل داده است در واقع ارزیابی توان اکولوژیکی به‌درستی صورت نگرفته است برای مثال ایجاد نوعی از صنایع پر آب خواه مانند صنایع فولاد اصلاً تناسبی با محیط‌زیست رشت ندارد شرایط محیط‌زیست رشت از لحاظ اقلیمی فضای سبز منابع آب و همه این‌ها با محدودیت‌هایی مواجه است که توان سرزمین به ما دیکته می‌کند و نشان‌دهنده‌ی عدم استفاده صحیح از توان اکولوژیکی این سرزمین می‌باشد.

تنوع زیستی:

به نظر اساتید و کارشناسان فعال در حوزه‌ی محیط‌زیست تنوع زیستی در استان رشت از جایگاه بالایی برخوردار است. تنوع زیستی به‌عنوان یکی از بحث‌های مهم در بخش محیط‌زیست به‌عنوان بخشی از سرمایه هر استان قلمداد می‌شود که باید در جهت حفاظت و نگهداشت این بخش نهایت تلاش صورت بگیرد علی‌رغم اینکه رشت جزء کویبری‌ترین استان‌های کشور به حساب می‌آید اما نه‌تنها درزمینه‌ی گونه‌های جانوری بلکه درزمینه‌ی گونه‌های گیاهی نیز دارای تنوع بی‌نظیری است و جزء استان‌های شاخص است به‌نحوی که بسیاری از گونه‌های گیاهی و جانوری در این استان منحصر به فرد هستند که در پایداری محیط‌زیست اثرگذار هستند و توان مقاومت در برابر تغییرات زیست‌محیطی را افزایش می‌دهند و می‌تواند بر تاب‌آوری زیست‌محیطی اثر مثبت بگذارد محیط‌زیست طبیعی از پتانسیل‌ها و سرمایه‌های عظیم استان رشت به شمار می‌رود تلاش در جهت حفظ و تقویت تنوع زیستی در راستای تقویت اقتصاد استان بسیار کارآمد می‌باشد. از آنجایی که ابعاد مختلف تاب‌آوری با هم در ارتباط هستند

در صورت حفاظت همه‌جانبه از محیط‌زیست استان می‌تواند زمینه‌ساز اشتغال درآمدزایی و نهایتاً توسعه اقتصادی و تاب‌آوری اقتصادی را به دنبال داشته باشد چرا که وجود گونه‌های متعدد جانوری و گیاهی عامل مهمی در جذب گردشگران به این استان می‌شود و سود مالی که از این طریق عاید می‌شود را نباید نادیده گرفت در واقع باید به گردشگری با محوریت تنوع زیستی توجه فراوانی نشان داد. تغییراتی که در جهت تغییر کاربری‌ها در رشت اتفاق افتاده باعث شده است که بخشی از گونه‌های جانوری جابه‌جا شوند و از زیستگاه‌های اصلی خود خارج گردند، بنابراین مدیریت صحیح در این زمینه را می‌طلبد.

۴- شهر رشت از لحاظ تاب‌آوری کالبدی دارای چگونه وضعیتی است؟

مکان‌یابی نامناسب:

مکان‌یابی فعالیتی است که قابلیت‌ها و توانایی‌های یک یا چند ناحیه‌ی شهری را از لحاظ وجود زمین مناسب و کافی برای کاربردهای خاص مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. شاخص‌های مورد استفاده در مکان‌یابی نسبت به نوع کاربرد متفاوت هستند اما همه‌ی آن‌ها در جهت انتخاب مکان مناسب همسو می‌شوند استفاده از این شاخص‌ها نیاز به داشتن اطلاعات صحیح و کامل از مکان‌یابی دارد و دستیابی به اطلاعات نیازمند تحقیقات گسترده و جامعی است که پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده و با ارزیابی آن‌ها امکان تصمیم‌گیری وجود دارد.

با مرور مصاحبه‌های انجام‌شده مکان‌یابی مطلوب یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های مرتبط با تاب‌آوری کالبدی در شهرها ارزیابی شده است مکان‌یابی صحیح در راستای تقویت توانمندی‌های محیط شهری و همچنین کاهش آسیب‌پذیری در زمان وقوع رخدادهای ناگهانی، تاب‌آوری مناطق شهری را ارتقاء می‌بخشد در واقع این شاخص در حوزه‌ی تاب‌آوری کالبدی نسبت به سوانح طبیعی به حوزه‌ی مهم و گسترده تبدیل شده است. هرچند تغییر و تحول در محیط‌های شهری امری انکارناپذیر است اما می‌توان با برنامه و مدیریت مناسب بسیاری از تهدیدهای ناشی از سوانح طبیعی را به فرصت تبدیل کرد تصمیماتی که در ارتباط با مکان‌یابی مراکز امداد رسانی، فضای سبز معابر، بیمارستان و غیره گرفته می‌شود در بلندمدت اثرات خود را بر جای می‌گذارد و این اثرات با توجه به نوع مکان‌یابی که صورت گرفته است می‌تواند مثبت و یا منفی تلقی شود در صورتی که این مکان‌یابی به صورت اصولی صورت نگیرد برای نسل‌های آینده مشکل‌ساز خواهد بود و تبعات ناخوشایند به همراه خواهد داشت مکان‌یابی کاربری‌های مختلف در سطح شهر می‌تواند تأثیر بسزایی بر پیامد حوادث مخاطره‌آمیز پیش‌بینی نشده داشته باشد. به میزانی که در یک شهر اصول مکان‌یابی به‌طور صحیح به کار گرفته شود در صورت وقوع حوادثی همچون زلزله یا هر حادثه محتمل، دیگر سطح آسیب‌پذیری کاهش می‌یابد و آمادگی پاسخگویی به بحران‌ها تا حدی وجود خواهد داشت به عبارتی می‌توان اذعان داشت که مکان‌یابی نامناسب به‌عنوان یکی از عوامل بروز بسیاری از مشکلات پس از بحران‌ها می‌باشد.

رشد افقی و بی‌رویه شهر:

چنانچه رشد و گسترش کالبدی و فضایی شهر کنترل نگردد و برنامه‌ای برای آن اندیشیده نشود پدیده‌ای به نام پراکنش افقی بی‌رویه را به وجود خواهد آورد این پدیده در اکثر کشورهای جهان با اثرات و پیامدهای نامطلوبی همراه خواهد بود؛ به همین علت ارائه راهکارهای مناسب برای کنترل پراکنش افقی بی‌رویه یک شهر قبل از هر چیز باید عوامل و فاکتورهایی مؤثر بر بروز چنین پدیده‌ای مورد شناسایی قرار گیرد.

رشد افقی و بی‌رویه شهرها یکی از مهم‌ترین مباحث شهری در حوزه‌ی تاب‌آوری کالبدی است که اساتید و مدیران اجرایی بر آن تأکید داشته‌اند و بر تاب‌آوری شهر در زمان سوانح اثرگذار است. رشد افقی در پیرامون و بیرون شهرها امروزه پیامدهای بسیاری در این حوزه به دنبال داشته است. گسترش و توسعه‌ی شهرها اگر به صورت بی‌قاعده و بدون داشتن طرح و برنامه و نیز ضوابط و مقررات شهرسازی باشد باعث افزایش آسیب‌پذیری می‌شود که تاب‌آوری شهری در این بعد را به سطح پایینی تنزل خواهد داد. نکته‌ی قابل‌تأمل که در مورد توسعه بی‌رویه شهرها قابل‌ذکر است

خدمات رسانی و کمک‌های امدادی به افراد و منطقه‌ی آسیب‌دیده است که به دلیل مسافت طولانی‌تر نسبت به مرکز شهر وقت و هزینه زیادی را می‌طلبد، امدادرسانی در ساعات اولیه وقوع حوادث غیرمترقبه بسیار کمک‌کننده هست و تا حد زیادی آسیب‌ها را کاهش می‌دهد در واقع کمک‌رسانی به موقع باعث نجات جان انسان‌ها در ساعات اولیه می‌شود و هر گونه تأخیری در این امدادرسانی ممکن است به قیمت از دست دادن جان افراد تمام شود. بر اساس نظر اساتید و مدیران اجرایی شهر رشت نیز به‌عنوان شهری که جمعیت زیادی را درون خود جای داده است از این رشد بی‌رویه مستثنی نبوده است که از این طریق مشکلات بسیاری گریبان شهر را خواهد گرفت.

عدم کیفیت ابنیه:

در بعد تاب‌آوری کالبدی کیفیت ابنیه از جمله مسکن از اهمیت بسزایی برخوردار است و باید مورد توجه مسئولین و برنامه ریزان شهری باشد از مشکلات عمده‌ای که بعضی شهرها از آن رنج می‌برند عدم کیفیت ابنیه است که از حیث برخورداری از ساخت‌وساز اصولی و مصالح مناسب، نابسامان هستند به طوری که در زمان مخاطرات طبیعی امکان حذف سریع آن‌ها از صحنه روزگار وجود دارد. فقدان مدیریتی مسئول که بر ساخت‌وسازهای اصولی و استاندارد نظارت داشته باشد باعث شده است که شهرها را در صورت وقوع حوادث در تنگنای عدم انطباق با شرایط پیش آمده قرار دهد. از آنجایی که در زمان وقوع حوادث بیشترین آسیب جانی و مالی متوجه مناطقی می‌شود که از لحاظ کیفیت ابنیه و محلات در وضعیت مطلوبی قرار ندارند لذا در افزایش آسیب‌پذیری و در نتیجه میزان خسارت ناشی از حوادث اثرگذار می‌باشد. هر از چند گاهی که حادثه‌ای مانند زلزله در گوشه‌ای از کشور رخ می‌دهد بحث مقاوم‌سازی و کیفیت ساخت‌وساز به یکی از دغدغه‌ها تبدیل می‌شود. گفت‌وگو با کارشناسان در این حوزه نشان می‌دهد که کیفیت ابنیه در شهر رشت از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست در واقع چالش‌هایی که در بخش نظارت بر ساخت‌وساز وجود دارد باعث ساخت سازه‌های غیر مقاوم در این شهر شده است. ضعف در اجرا و روند ساخت‌وساز ساختمان‌ها می‌تواند آسیب‌پذیری آن‌ها در مقابل زلزله را افزایش دهند و هرگونه اخلال در مراحل ساخت در نهایت کاهش مقاومت ابنیه را به دنبال دارد لذا حرکت به سوی مقاوم‌سازی ساختمان‌ها باید در دستور کار برنامه ریزان و مدیریت بحران قرار بگیرد.

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای:

متغیرهای تاب‌آوری کالبدی:

سؤال اول: وضعیت تاب‌آوری کالبدی شهر رشت چگونه است؟

کیفیت ابنیه و مسکن:

جدول (۱) خروجی آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی متغیر وابسته

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	Sig
کیفیت ابنیه	۳۶۴	۲۴/۸۵۲۸	۵/۴۹	۱۳/۳۸۷	۳۶۳	۰/۰۰۰

همان‌طور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود میانگین نمره کیفیت ابنیه در نمونه مورد مطالعه برابر (۲۴/۸۵۲۸) است که به میزان (۳/۸۵) با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و با توجه به سطح معنی آزمون (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ شده است طبق مفروضات آزمون صفر رد می‌شود و فرض یک پذیرفته می‌شود.

مکان یابی:

جدول () خروجی آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی متغیر وابسته

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	Sig
مکان یابی	۳۶۴	۳۰/۸۴۵۲	۶/۸۴۹۷	۲/۳۵۴	۳۶۳	۰/۰۱۹

همان‌طور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود میانگین نمره مکان‌یابی صحیح در نمونه مورد مطالعه برابر با (۳۰/۸۴۵۲) می‌باشد که به میزان (۰/۸۴۵۲۳) با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و طبق مفروضات آزمون فرض صفر رد می‌شود و فرض یک پذیرفته می‌شود.

متغیرهای تاب‌آوری اقتصادی:

سؤال دوم: شهر رشت از لحاظ تاب‌آوری اقتصادی دارای چگونه وضعیتی است؟

روحیه کارآفرینی:

جدول () خروجی آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی متغیر وابسته

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	Sig
روحیه کارآفرینی	۳۶۴	۷۲/۴۴	۱۱/۶۱۵۱	۱۵/۵۱۶	۳۶۳	۰/۰۰۰

همان‌طور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود میانگین نمره روحیه کارآفرینی در نمونه مورد مطالعه برابر (۷۲/۴۴) است که به میزان (۹/۴۴) با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و با توجه به سطح معنادار آزمون (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ شده است فرض صفر رد می‌شود و فرض یک پذیرفته می‌شود.

اخلاق اقتصادی:

جدول () خروجی آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی متغیر وابسته

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	Sig
اخلاق اقتصادی	۳۶۴	۳۱/۸۷	۴/۹۳	۳۰/۴۲۸	۳۶۳	۰/۰۰۰

همان طور که در جدول فوق ملاحظه می شود میانگین نمره اخلاق اقتصادی در نمونه مورد مطالعه برابر (۳۱/۸۷) است که به میزان (۷/۸۷) با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و با توجه به سطح معنی آزمون (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ شده است فرض صفر رد می شود و فرض یک پذیرفته می شود.

متغیرهای تاب آوری اجتماعی:

سؤال سوم: شهر رشت از لحاظ تاب آوری اجتماعی دارای چگونه وضعیتی است؟

دین داری:

جدول () خروجی آزمون تی تک نمونه ای برای بررسی متغیر وابسته

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	Sig
دین داری	۳۶۴	۷۵/۰۷	۱۳/۷۳	۶۲/۶۲۰	۳۶۳	۰/۰۰۰

همان طور که در جدول فوق ملاحظه می شود میانگین نمره دین داری در نمونه مورد مطالعه برابر است که با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و با توجه به سطح معنی داری آزمون (۷۵/۰۷) است که به میزان (۱۵/۰۷) با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و با توجه به سطح معنی آزمون (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ شده است. پس فرض صفر رد می شود و فرض یک پذیرفته می شود.

احساس امنیت اجتماعی:

جدول () خروجی آزمون تی تک نمونه ای برای بررسی متغیر وابسته

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	Sig
احساس امنیت	۳۶۴	۲۷/۲۴۷	۹/۱۱۲	-۵/۷۶	۳۶۳	۰/۰۰۰

همان طور که در جدول فوق ملاحظه می شود میانگین نمره احساس امنیت در نمونه مورد مطالعه برابر (۲۷/۲۴) است که به میزان (۲/۷۵) با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و با توجه به سطح معنی آزمون (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ شده است. فرض صفر رد می شود و فرض یک پذیرفته می شود.

تعلق به مکان:

جدول () خروجی آزمون تی تک نمونه ای برای بررسی متغیر وابسته

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	Sig
تعلق به مکان	۳۶۴	۶۰/۰۳	۱۱/۹۲	۱۴/۴۴۲	۳۶۳	۰/۰۰۰

همان طور که در جدول فوق ملاحظه می شود نمره تعلق به مکان در نمونه مورد مطالعه برابر (۶۰/۰۳) است که میزان (۹/۰۳) با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و با توجه به سطح معنی آزمون (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ شده است. پس فرض صفر رد می شود و فرض یک پذیرفته می شود به عبارتی بین میانگین مورد ادعا و میانگین نمونه تفاوت وجود دارد و این تفاوت معنادار است.

سرمایه اجتماعی:

جدول (۱) خروجی آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی متغیر وابسته

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	Sig
سرمایه اجتماعی	۳۶۴	۵۹/۸۵	۱۱/۷۶	-۵/۱۰۶	۳۶۳	۰/۰۰۰

همان طور که در جدول فوق ملاحظه می شود میانگین نمره وضعیت سرمایه اجتماعی محلات در نمونه مورد مطالعه برابر (۵۹/۸۵) به میزان (۳/۱۴۷-) نمره با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و با توجه به سطح معنی داری آزمون (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ شده است. طبق مفروضات آزمون فرض صفر رد می شود و فرض یک پذیرفته می شود به عبارتی بین میانگین مورد ادعا و میانگین نمونه تفاوت وجود دارد و این تفاوت معنادار می باشد.

متغیرهای تاب آوری زیست محیطی:

سؤال چهارم: شهر رشت از لحاظ تاب آوری زیست محیطی دارای چگونه وضعیتی است؟

ارزیابی توان اکولوژیکی:

جدول (۱) خروجی آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی متغیر وابسته

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	Sig
ارزیابی توان اکولوژیکی	۳۶۴	۱۳/۳۳۰۲	۴/۵۳۳	-۱۹/۶۵	۳۶۳	۰/۰۰۰

همان طور که در جدول فوق ملاحظه می شود میانگین نمره ارزیابی توان اکولوژیکی در نمونه برابر (۱۳/۳۳۰۲) است که به میزان (۴/۶۶۹۷-) با میانگین مورد ادعا اختلاف دارد و با توجه به سطح معنی آزمون (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ شده است. طبق مفروضات آزمون فرض صفر رد می شود و فرض یک پذیرفته می شود به عبارتی بین میانگین مورد ادعا و میانگین نمونه تفاوت وجود دارد و این تفاوت معنادار است.

نتیجه گیری:

در این قسمت در کنار مروری بر یافته‌های کیفی و استنباطی به بحث پیرامون نتایج آن‌ها پرداخته می‌شود تا مشخص شود نتایج پژوهش حاضر تا چه میزان توانسته‌اند به سؤالات تحقیق پاسخ بدهند در رابطه با سؤال اول که شهر رشت از لحاظ تاب‌آوری اجتماعی دارای چگونه وضعیتی است؟ با توجه به اینکه در این پژوهش چهار مؤلفه‌ی تاب‌آوری اجتماعی که عبارت‌اند از: ۱- سرمایه اجتماعی -۲- دین‌داری - احساس امنیت اجتماعی و -۴- تعلق به مکان موردبررسی قرار گرفته‌اند یافته‌ها نشان می‌دهد میانگین سرمایه اجتماعی محلات به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم و تأثیرگذار بر تاب‌آوری اجتماعی شهر رشت، از حد متوسط پایین‌تر بوده است که این نتیجه با نظرات مصاحبه‌شوندگان مبنی بر مطلوبیت وضعیت سرمایه اجتماعی در شهر رشت، مغایرت دارد.

در رابطه با دین‌داری در شهر رشت به‌عنوان یکی دیگر از مؤلفه‌های مرتبط با تاب‌آوری اجتماعی حاصل چنین شده است که میانگین دین‌داری در شهر رشت از حد متوسط بالاتر بوده است که هم‌راستا با نتایج به‌دست‌آمده از بخش کیفی و در جهت تأیید صحبت‌های مصاحبه‌شوندگان می‌باشد. در این زمینه لازم به توضیح هست که شهر رشت به دلیل داشتن ویژگی‌های خاصی مثل برگزاری مراسم‌های مذهبی با شکوه از دوران گذشته تاکنون و اهمیت دادن به اجرای مناسک دینی توانسته است تا حدود زیادی ماهیت سنتی و مذهبی خود را حفظ کند و همین عامل را می‌توان یکی از دلایل بالا بودن میزان دین‌داری در جامعه مورد مطالعه دانست.

تعلق به مکان به‌عنوان یکی دیگر از مؤلفه‌های مهم و مرتبط با تاب‌آوری اجتماعی قلمداد می‌شود که نتایج حاصله نشان می‌دهد میانگین آن در شهر رشت از حد متوسط بالاتر بوده است و در جهت تأیید نتایج به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های انجام‌شده می‌باشد. بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته حس تعلق به مکان باعث می‌شود در مواقع بحرانی افراد به دلیل تعلق خاطر که به محل زندگی‌شان دارند تمایلی به مهاجرت نداشته باشند در محل زندگی‌شان بمانند و به حل مشکلات کمک کنند در واقع حس تعلق به مکان بازتوانی و تاب‌آوری اجتماعی افراد در معرض بحران را افزایش می‌دهد.

مؤلفه‌ی دیگر تاب‌آوری، اجتماعی احساس امنیت اجتماعی می‌باشد، با توجه به تحلیل‌های استنباطی صورت گرفته میانگین احساس امنیت اجتماعی در شهر رشت از حد متوسط پایین‌تر است که این نتایج با یافته‌های بخش کیفی و نظرات مصاحبه‌شوندگان مغایرت دارد. امنیت اجتماعی به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین نیازهای بشر از جایگاه خاصی برخوردار است به عبارتی می‌توان گفت در صورتی که یک جامعه به دنبال پیشرفت در زمینه‌ی های گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... باشد نیازمند وجود امنیت و احساس امنیت اجتماعی در بین افراد جامعه است یعنی پیشرفت و بالندگی یک جامعه در زمینه‌ی های گوناگون در سایه امنیت اجتماعی امکان‌پذیر است. در باب ارتباط امنیت اجتماعی و تاب‌آوری اجتماعی باید گفت که هر گونه برنامه‌ریزی توسط نهادها و سازمان‌های مربوط مثل مدیریت بحران نیازمند وجود حدی از امنیت اجتماعی است و در صورت عدم وجود امنیت اجتماعی بازگشت به شرایط بهتر و سامان دادن به اوضاع بحرانی بسیار دشوار است همچنین احساس امنیت اجتماعی در بین افراد جامعه‌ی آسیب‌زده در بازتوانی و کنار آمدن با شرایط پیش آمده بسیار تأثیرگذار است با توجه به تحلیل‌های صورت گرفته چنین استنباط می‌شود که نداشتن احساس امنیت اجتماعی و ترس و دلهره در جامعه فاجعه‌زده افراد را از لحاظ روحی و روانی به‌گونه‌ای چشمگیر دچار اختلال می‌کند. نبود احساس امنیت اجتماعی در بین رشتی‌ها موضوعی بسیار نگران‌کننده هست که نیازمند عزم نهادهای گوناگون اجتماعی جهت بهبود وضعیت کنونی می‌باشد.

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش مبنی بر اینکه شهر رشت از لحاظ تاب‌آوری اقتصادی دارای چگونه وضعیتی است دو مؤلفه‌ی تاب‌آوری اقتصادی با عنوان روحیه کارآفرینی و اخلاق اقتصادی موردبررسی قرار گرفته‌اند یافته‌های بخش کیفی نشان از مطلوبیت وضعیت روحیه کارآفرینی و اخلاق اقتصادی در شهر رشت دارد که نتایج حاصل از تحلیل‌های استنباطی نیز در همین راستا بوده است و میانگین روحیه کارآفرینی و اخلاق اقتصادی

رشته‌ها بالاتر از حد متوسط بوده است که نقطه قوتی برای شهر رشت است و تاب‌آوری اقتصادی آن‌ها را در مواقعی که از لحاظ اقتصادی در تنگنا قرار می‌گیرند افزایش می‌دهد.

از دیگر سؤالاتی که محقق به دنبال پاسخ به آن بوده است چگونگی وضعیت تاب‌آوری زیست‌محیطی شهر رشت است در جهت پاسخ به این سؤال دو مؤلفه تاب‌آوری زیست‌محیطی یعنی تنوع زیستی و توان اکولوژیکی شهر رشت مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یافته‌ها بخش کیفی نشان می‌دهد که تنوع زیستی بالایی که در استان رشت وجود دارد نوعی پتانسیل و ظرفیت برای این استان به شمار می‌رود و با توجه به تحلیل‌های صورت گرفته در افزایش تاب‌آوری زیست‌محیطی تأثیرگذار است. با استناد بر نظر متخصصین در حوزه‌ی محیط‌زیست این‌گونه استنباط شده است که ارزیابی صحیح و مناسبی از توان اکولوژیکی استان رشت جهت ایجاد صنایع و کارخانه‌ها صورت نگرفته و صنایعی در این استان رشد و توسعه پیدا کرده‌اند که هیچ تناسبی با توان اکولوژیکی این سرزمین ندارند و تاب‌آوری زیست‌محیطی را به سطح پایینی تنزل می‌دهد.

از دیگر ابعاد بسیار مهم تاب‌آوری شهری بعد تاب‌آوری کالبدی شهر رشت می‌باشد که با دریافت‌هایی که از مصاحبه‌ها صورت گرفته است سه مؤلفه تاب‌آوری کالبدی که عبارت‌اند از: ۱- کیفیت ابنیه و مسکن ۲- مکان‌یابی ۳- رشد افقی و بی‌رویه شهر در جامعه مورد مطالعه بررسی شده است و با توجه به ارزیابی که متخصصین در زمینه کیفیت ابنیه و مسکن در شهر رشت داشته‌اند می‌توان گفت که وضعیت ساخت‌وساز در شهر رشت دارای نقصان‌های جدی می‌باشد و استانداردهای رعایت نشده است یعنی چنانچه بحرانی رخ بدهد برگشت به شرایط عادی خیلی راحت نیست مؤلفه‌های دیگر تاب‌آوری کالبدی که در این تحقیق به آن پرداخته شده است بحث مکان‌یابی است و مصاحبه‌شوندگان در این زمینه اتفاق نظر داشته‌اند که مکان‌یابی

اصولی و مناسبی در شهر رشت صورت نگرفته است. یافته‌های استنباطی نشان می‌دهد که ارزیابی شهروندان از مکان‌یابی در مناطق مختلف متفاوت است یکی دیگر از مؤلفه‌های تاب‌آوری کالبدی که این پژوهش به بررسی آن پرداخته رشد افقی و بی‌رویه شهر رشت می‌باشد و ارتباطش با بحث تاب‌آوری از این جهت می‌باشد که با رشد افقی، شهر منابع و امکانات بیشتری در زمان وقوع بحران نیاز می‌باشد و خدمات‌رسانی به نقاطی که با مراکز شهر فاصله دارند دشوار است و هزینه‌های مضاعفی را به دنبال خواهد داشت.

پیشنهاد‌های پژوهشی:

۱- هر بعد از تاب‌آوری چندین مؤلفه را شامل می‌شود اما به علت وجود محدودیت‌های زمانی و مالی پژوهشگر و مهم‌تر از آن پایین آمدن سطح دقت و کیفیت پژوهش از پرداختن به تمام ابعاد و مؤلفه‌های تاب‌آوری خودداری شده است بنابراین پیشنهاد می‌شود سایر ابعاد و مؤلفه‌ها در پژوهش‌هایی جداگانه مورد بررسی قرار بگیرد.

۲- اگرچه مصاحبه‌های انجام شده تا حدود زیادی محقق را به اهداف پژوهش نزدیک ساخت اما به علت نبود وقت کافی امکان بهره‌مندی از نظرات افراد صاحب فکر و داری علایق اجتماعی مانند فعالین مدنی وجود نداشت و امید است که در پژوهش‌های آتی دیگر محققان از نظرات این افراد استفاده نمایند.

منابع و مأخذ:

- آراسته، مجتبی؛ عزیزی، محمد مهدی (۱۳۹۰) « مکان‌یابی مجموعه های مسکونی پایدار با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه ای (ANP) در بافت مرکزی شهر یزد » معماری و شهرسازی آرمان شهر، شماره ۹.
- بسطامی نیا، امیر (۱۳۹۶) « تبیین تاب‌آوری اجتماعی و اقتصادی شهرهای زلزله زده مطالعه موردی: شهرهای رودبار و بم » (پایان نامه دکترا، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری به راهنمایی دکتر محمد رضا رضایی، یزد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یزد).
- بیکر، ترزال (۱۳۹۲). « نحوه انجام تحقیقات اجتماعی » (هوشنگ نایی). چاپ هفتم، تهران، نشر نی.
- پرتوی، پروین؛ بهزادفر، مصطفی؛ شیرانی، زهرا (۱۳۹۵) « طراحی شهری و تاب‌آوری اجتماعی بررسی موردی: محله جلفا اصفهان » دو فصلنامه دانشگاه هنر، شماره ۱۷.
- پیران، پرویز؛ اسلامی، سعیده؛ دادگر، نیکو؛ (۱۳۹۶) « بررسی نقش تاب‌آوری اجتماعی در موفقیت فرایند بازسازی (مطالعه موردی: جوامع روستایی درب آستانه و باباچشمان پس از زلزله ۱۳۸۵ دشت سیلاخور، استان لرستان)» مسکن و محیط‌زیست، شماره ۱۵۷، بهار ۹۶
- تدلی، چارلز؛ تشکری، عباس (۱۳۹۶) « بنیان‌های پژوهش ترکیبی: یکپارچه سازی رویکردهای کمی و کیفی در علوم اجتماعی و رفتاری » مترجمین اکبر زارع شاه آبادی، مهرنوش فخارزاده، رحمت اله ترکان، انتشارات دانشگاه یزد
- چلبی، مسعود (۱۳۸۵) « تحلیل اجتماعی در فضای کنش » تهران، نشر نی.
- دواس، دی. ای (۱۳۸۶). «پیمایش در تحقیقات اجتماعی»، ترجمه هوشنگ نائی، تهران، نشر نی .
- دلاکه، حسن؛ ثمره محسن بیگی، حسین؛ شاهبوندی (۱۳۹۶) «سنجش میزان تاب‌آوری اجتماعی در مناطق شهری اصفهان» جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی (۴)، ۹، ۲۵۲-۲۲۷.
- رضایی، محمد رضا (۱۳۹۲) « ارزیابی تاب‌آوری اقتصادی و نهادی جوامع شهری در برابر سوانح طبیعی موردی: زلزله ی محله های شهر تهران» فصلنامه علمی و پژوهشی، شماره سوم.
- رضایی، محمد رضا؛ کاویان پور؛ گلشن (۱۳۹۵) «ارزیابی میزان تاب‌آوری اجتماعی و کالبدی- محیطی محلات شهری در مواجهه با سوانح طبیعی (زلزله) مطالعه موردی: کلانشهر مشهد» سومین کنفرانس جامع مدیریت بحران.
- رضایی، محمد رضا؛ رفیعیان، مجتبی؛ حسینی، سید مصطفی (۱۳۹۴) « سنجش و ارزیابی میزان تاب‌آوری کالبدی اجتماع های شهری در برابر زلزله (مطالعه موردی: محله شهر تهران) » پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۷، شماره ۴.
- رفیعیان، مجتبی؛ رضایی، محمد رضا؛ عسگری، علی؛ پرهیزکار، اکبر؛ شایان، سیاوش (۱۳۹۸) « تبیین مفهوم تاب‌آوری و شاخص سازی آن در مدیریت سوانح اجتماع محور (CBDM) جغرافیا: برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره پانزدهم، شماره ۴.
- رمضان زاده لسبوئی، مهدی؛ رورده، همت اله؛ درستکار گل خلی، هما؛ یوسفی، یداله (۱۳۹۴) « ارزیابی میزان تاب‌آوری سکونتگاه ها در برابر مخاطره سیلاب در روستاهای منتخب حوضه نکارود » جغرافیا: تحلیل فضایی مخاطرات محیطی، سال دوم، شماره ۴.

- رهنما، محمد رحیم؛ رضوی، محمد حسین (۱۳۹۱) « بررسی تأثیر حس تعلق مکانی بر سرمایه اجتماعی، مشارکت در محلات شهر مشهد » نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۷، شماره ۲
- سراج زاده، حسین؛ فصایی، رضوان؛ چمنی، سولماز (۱۳۹۱) « بررسی رابطه دین‌داری و بیگانگی اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس) » فصلنامه راهبرد اجتماعی و فرهنگی، سال دوم، شماره پنجم، صص ۱۰۳-۱۲۵ .
- سلمانی مقدم، محمد؛ امیراحمدی، ابوالقاسم؛ کاویان، فرزانه (۱۳۹۳) « بررسی نقش برنامه‌ریزی کاربری اراضی در بهبود تاب‌آوری شهری در برابر زمین لرزه با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS (مطالعه موردی: شهر سبزوار) » مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، شماره .
- شیرانی، زهرا؛ پرتوی، پروین؛ بهزادفر، مصطفی (۱۳۹۶) « تاب‌آوری فضایی بازارهای سنتی (مورد پژوهی: بازار قیصریه اصفهان) » مجله علمی - پژوهشی دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، سال چهاردهم، شماره ۵۲ .
- صالحی، اسماعیل؛ آقابابایی، محمد تقی؛ سرمدی هاجر؛ فرزاد بهتاش، محمدرضا (۱۳۹۰) « بررسی میزان تاب‌آوری محیطی با استفاده از مدل شبکه علیت » محیط شناسی، دوره سی و هفتم، شماره ۵۹ .
- ضرغامی، سعید؛ تیموری، اصغر؛ محمدیان مصمم، حسن؛ شمعی، علی (۱۳۹۵) « سنجش و ارزیابی میزان تاب‌آوری محله های شهر در برابر زلزله (بخش مرکزی زنجان) » نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال هفتم، شماره بیست و هفتم، صص ۷۷-۹۲ .
- علینژاد، منوچهر (۱۳۹۷) « درآمدی بر جامعه‌شناسی اقتصادی » یزد، انتشارات دانشگاه یزد .
- غیاثوند، ابوالفضل؛ رضانیان، الهه (۱۳۹۴) « ارزیابی میزان تاب‌آوری اقتصادی ایران طی سال های ۱۳۹۲-۱۳۷۵، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج » سال هجدهم، شماره ۶۸ .
- فرزاد بهتاش، محمد رضا؛ کی نژاد، محمد علی؛ پیربابایی، محمد تقی؛ عسگری، علی؛ (۱۳۹۲) « ارزیابی و تحلیل ابعاد و مؤلفه‌های تاب‌آوری کلان شهر تبریز » نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۸، شماره .
- فلاحی، علیرضا؛ جلالی، تارا (۱۳۹۶) « بازسازی تاب آور از دیدگاه طراحی شهری، پس از زلزله ۱۳۸۲ بم » نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۸، شماره ۳۰ .
- قرخلو، مهدی؛ پورخباز، حمید رضا؛ امیری، محمدجواد؛ فرجی سبکیار، حسنعلی (۱۳۸۸) « ارزیابی توان اکولوژیک منطقه قزوین جهت تعیین نقاط بالقوه توسعه شهری با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی » مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره ۲ .
- کاوایانپور، گلشن (۱۳۹۴) « ارزیابی تاب‌آوری محلات شهری کلانشهر مشهد در مواجهه با سوانح طبیعی (زلزله) » (پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا به راهنمایی دکتر محمدرضا رضایی، یزد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یزد).
- کرسول، جان؛ پلانوکلاک، ویکی (۱۳۹۰) « روش‌های پژوهش ترکیبی »، ترجمه دکتر علیرضا کیامنش، دکتر جاوید سرایی، تهران، آبیژ.
- نظر پور، شاپور؛ فرجی، امین (۱۳۹۶) « تاب‌آوری شهری » طرح پژوهشی، تهران: شورای اسلامی شهر